

Миланка Ј. Бабић*
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале
Катедра за српски језик и књижевност
Биљана М. Сладоје-Бошњак
Катедра за педагогију

УДК 811.163.41'36(497.6)
DOI 10.7251/FIN1301131B

Оригинални научни рад

СТАТУС СРПСКОГА ЈЕЗИКА НА УНИВЕРЗИТЕТИМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ**

Апстракт: У раду се анализира статус српског језика на универзитетима у Босни и Херцеговини, при чему се посматра заступљеност његовог имена у наставним планова и програма језичких предмета српских, хрватских и бошњачких филолошких и учитељских факултета, као и у релевантној литератури и уџбеницима који се програмима препоручују. Мишљење младих о значају имена језика, о међузависности националног и културног идентитета и језика и писма провјерава се анкетом проведеном међу студентима Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву.

Кључне ријечи: српски језик, стандардни језик, универзитет, наставни план, ћирилица, латиница, граматика.

1. Увод

Троименост стандардног језика (и/или језика у јавној употреби) на подручју Босне и Херцеговине посљедица је реализовања политичких циљева њених државотворних етничко-конфесионалних заједница, које на симболичкој представи о важности идентификовања имена језика и народа (језика и нације¹) настоје да одрже представу о својој аутентичности. За афирмацију тих тежњи задужене су све институције друштва, а посебно високошколске установе, односно факултети који школују професоре националног/националних језика и књижевности. Кажемо *посебно* јер сматрамо да је свијест о стандардном језику, о његовој аутономији и историчности упитна у босанско-херцеговачким релацијама, па су професори дио система који креира однос према језику генерација које подучавају, преносићи им на факултету стечена знања о датом језичком систему и његовој историји. Тако се анализом наставних планова и програмских садржаја српских, хрватских и бошњачких филолошких и педагошких факултета може доби-

---

* rasovaca@yahoo.com

** Рад је урађен у оквиру пројекта *Значај српског језика и књижевности за очување идентитета Републике Српске*, који финансира Министарство науке и технологије Републике Српске.

¹ Код Бошњака је уочљива тенденција промовисања босанске нације у којој би се у босанском језику објединили и Срби као Босанци православци и Хрвати као Босанци католици.

ти мноштво података о актуелном стању српског језика не само на универзитетима него и у Босни и Херцеговини као вишенационалној и вишеентитетској државној цјелини. Зато статус српског језика на босанскохерцеговачким универзитетима посматрамо на основу:

- заступљености његовог имена и садржаја у наставним плановима универзитета у Босни и Херцеговини;
- интерпретације имена језика у уџбеницима и литератури која се програмима језичких предмета препоручује те
- ставова студената о српском језику и његовом дисперзивно-политичком имену – при чему је анкета проведена међу студентима универзитета у Републици Српској, с циљем да се установи да ли студенти разумију проблематику српског језика, његовог имена или његових имена, његовог значаја за српску културу и национални идентитет.

2. Српски језик у наставним плановима универзитета у Босни и Херцеговини

Универзитети у БиХ (у којој постоји и тзв. *Оквирни закон о високом образовању*, Службени гласник БиХ, бр. 56/2007) раде на основу *Закона о високом образовању Републике Српске* (Службени гласник Републике Српске, бр. 73/2010, 104/2011, 84/2012), разних кантоналних закона у Федерацији БиХ, као и на основу посебних универзитетских статута. Тако је на државним универзитетима Републике Српске (универзитети у Источном Сарајеву и Бањој Луци²) у наставним плановима наставничких и других факултета у којима је заступљен матерњи језик – тај језик само и искључиво *српски*. То даље значи да се у називима предмета одредница *српскохрватски* замијенила изворном *српски*, али да се језички израз у наставним плановима и програмима предмета није мијењао у односу на стање у предрадном српскохрватском стандарду који је примјењиван у БиХ. Промјене су, у односу на тај стандард, изразитије код Хрвата и Бошњака.

Као и у хрватској матици, у којој је језик још у бившој Југославији, републичким Уставом из 1974. године именован као *хрватски*, исто је и на Свеучилишту у Мостару. У употреби је језик са *хрватским* именом, а презентује га наставни план *Хрватски језик и књижевност* на Филозофском факултету. Правила студирања, попис предмета прилагођени су најновијем хрватском стандарду, и то његовој строго пуристичкој варијанти. Тако нпр. на сајту Филозофског факултета (www.ffmo.ba, 10. 1. 2013) може

---

² У Статуту Универзитета у Источном Сарајеву, чланом 14 прописано је да је у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо (<www.ues.rs.ba>, 10. 1. 2013). Исто је и у Статуту Универзитета у Бањој Луци, с тим да је у члану 13 уз ћирилицу као равноправно писмо уписана и латиница (<www.unibl.org>, 10. 1. 2013). У наведеним члановима, „према властитом избору“ професора, сарадника и студената, оба универзитета допуштају и употребу „бошњачког и хрватског језика“.

се прочитати да се на *Odjelu za hrvatski jezik i književnost Filozofskog fakulteta*, према *Reformiranom programu Preddiplomskoga i diplomskoga studija hrvatskoga jezika i književnosti*, донесеном ружна 2010, изводе предмети: *Povijest hrvatskoga standardnoga jezika*, *Povijesne predaje*, *Jezične vježbe iz hrvatskoga jezika 1*, *Naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika* (стр. 3–6) и сл. Такође је и уводни текст строго кроатизован, нпр.: *Studiji se prilagođuju suvremenim uvjetima, Nastojat će se pružiti najbolja moguća znanja...* (стр. 2).

На бошњачким универзитетима именоване језика разнородније је и реализује се на два начина. Први је заступљен на јавним универзитетима у Сарајеву, Тузли и Зеници – гдје је понуђен троимени избор, као да се ради о три различита језика, а биљежи се у називу одсјека као *Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik* и у називу научних области, нпр. *Standardni bosanski, hrvatski i srpski jezik*, док се предмети у оквиру области именују терминиолошки, без одреднице имена језика, нпр. *Morfologija, Sintaksa, Leksikologija i leksikografija* и сл. (в. <www.ff.unsa.ba>, 10. 1. 2013). Пада у очи да је српски увијек на трећем мјесту, што говори о његовој важности и заступљености у Федерацији. Други начин именовања језика заступљен је на јавним универзитетима у рубним подручјима Федерације БиХ – у Бихаћу – на Педагошком факултету (<www.ipf.unbi.ba>, 10. 1. 2013), гдје постоји *Odsjek za bosanski jezik i književnost*, са јако уочљивом кроатизацијом израза, што је очигледно условљено близином Хрватске и утицајем хрватских кадрова који предају на том факултету. Слично је и на исламским педагошким факултетима. На Исламском педагошком факултету у Бихаћу назив студијског програма је такође једноимен, и то само *bosanski*, док је на Исламском педагошком факултету у Зеници, као и на јавном факултету, назив студијског програма троимен (<www.ipf.unze.ba>, 10. 1. 2013), али је диплома само на *bosанском* језику, а на захтјев студената и на језицима конститутивних народа БиХ. Треба напоменути да је назив дипломе и на Филозофском факултету у Сарајеву сличан као и у Зеници. Назив дипломе у Сарајеву након додипломских трогодишњих студија је *bakaleureat (bachelor) bosanskog jezika i književnosti*, а након другог циклуса *master bosanskog (hrvatskog, srpskog) jezika i književnosti*. То значи да избор дипломе босанског, хрватског или српског као посебних језика одређује избор два-три предмета *Pravopisa, Jezičke kulture* и предмета из националних књижевности или да су имена дата у загради замјенска за име босански језик па студент добија диплому која је општеважећа за један језик са три имена! Језик у примјени – у тексту као што су *Pravila studiranja* у Сарајеву и у Зеници – одликује се благом тенденцијом кроатизације, нпр. доминација облика глагола на *-upati (organizira se, akreditira)*, затим досљедно се употребљавају лексеме са фонолошким опозицијама као што су *opći, prijenos* (кредита) – наспрам српском изразу уобичајеног *општи* и *пренос*, лексеме кротистичког карактера као *увјет*, и сл. Занимљиво је да је сарајевским *Pravilima* скоро досљедно заступљена ријеч *недјеља (studij traje 15 nedjelja)*, само се у члану 17 (на 7. страни) два пута употребљава *седмица*, док је у Зеници до-

сљедно у употреби *седмица*. Овај примјер показује да се тенденција успостављања разлика у оквиру бошњачког (ново)стандардног језика према српском стандарду реализује у пракси као недосљедан покушај.

Анализа студијских програма, назива и садржаја предмета на бошњачким и хрватским филолошким и учитељским факултетима показује да се један полицентричан језик какав је био Вуков српски или југословенски српскохрватски – варијантно раслојен – реименује и описује као да је у својим посебним именима одувijek био моноцентричан. Предњаче у томе бошњачки лингвисти који едукују студенте да је *босанско* име језика „научно прећутковано“, и то „sa svim onim politički uvjetovanim zabludama i otporima koji se u odnosu na taj jezik javljaju“ (Јахић и други 2000: 63).

3. Уџбеници и литература српског језика на универзитетима у Босни и Херцеговини

Литература на Свеучилишту у Мостару строго је кроатистичка. Уџбеници који се користе, а најзаступљенији су (у разним предметима) *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika* (Е. Барић и други 1979) и *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (Силић, Прањковић 2005), не садрже дио о историји хрватског језика, што показује да Хрвати одавно не сматрају упитним историčnost имена језика.

Интересантнији су за ову анализу уџбеници из којих се учи на бошњачким универзитетима, будући да као „универзални“ служе за изучавање скоро свих области из језика (налазе се у списку литературе за скоро све језичке предмете) и да је интерпретација садржаја у којима се инсистира на бошњачком језичком идентитету и његовом историјском континуитету, који сеже до првих глагољичних и ћириличних писаних споменика, утилитарно-идеолошки мотивисана. У те универзалије убрајају се *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole* Џ. Јахића, С. Халиловића и И. Палића (Јахић и други 2000), *Osnovi gramatike bosanskog jezika* И. Чедића (Институту за језик, Сарајево, 2001) и *Bosanski, hrvatski i srpski aktuelni pravopisi, sličnosti i razlike* Х. Муратагић-Туна (Муратагић-Туна 2005). Кроз садржаје које презентују ове књиге, уочљиво је настојање:

1) да се изгради свијест о историји босанског језика која сеже у далека времена првих споменика писаних ћирилицом која се именује као *босанчица* или као *беговица* (Јахић и други 2000, Чедић 2001);

2) да се одржава ратна тензија и продубљује мржња међу народима (Јахића и други 2000);

3) да се на теорији о варијантама српског језика – источној и западној – и на њиховој, босанскохерцеговачкој неутрализацији, односно на тзв. *босанскохерцеговачком језичком изразу* створи свијест о посебном стандарду у периоду српскохрватске фазе српског језика као језичком спецификуму Бошњака и босанског језика (Јахића и други 2000, Чедић 2001, Муратагић-Туна 2005);

4) да се Бошњаци представе као аутентични говорници земље Босне, док босанскохерцеговачки Срби и Хрвати за своје књижевне језике узимају језике страних центара – Београда и Загреба (Чедић 2001: 25).

У суштини, у тој литератури је политички мотивисана индоктринација неизбјежна, посебно када је потребно премостити јаз између садашње исламске доминанте бошњачког етничког бића и неисламске историје језика. Како то „дидактички“ повезати, показује *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole*, у којој је много примјера прилагођавања научних чињеница идеолошким циљевима, па аутори о старини босанског језика приповиједају на више мјеста јер понављање утврђује знање. Говорећи о *немој фази развоја босанскога књижевног језика (босанско доба)*, аутори *Gramatike* наводе да су се Бошњаци на попису становништва 1991. године изјаснили (више од 90% пописаних) за *босански* као свој матерњи језик и кажу: „Тако је на најбољи начин skinuta fama политичности и тобожње iskonstruisanosti samog tog naziva. Pokazano je koliko je duboka njegova historičnost i koliko ga nijedna politika ne može potрати niti odbaciti (mada je takvih pokušaja u prošlosti bilo dosta) [...] Tom jeziku niko nije izmislio niti iskonstruisao njegov званични назив, već je то историјско његово име, што је недвосмислено потврђено и те 1991. године“ (Јахић и други 2000: 63). Ауторима је јако стало да корисницима удбеника наметну свијест о „дубокој историјности“ босанског језика – иначе неексплицитној до 1991. године, јер мало даље, сасвим контрадикторно тврђи о „дубокој историјности“, образлажу дилеме у вези са успостављањем новог имена за стари језик: „Око тога су у роџетку била лутанја и недоумице; да ли се њиме именује језик у Босни и Херцеговини или само језик Бошњака, да би убрзо превладала тежа значења тога језика као матерњег језика Бошњака“ (исто). Одмах затим заборављају на рестрикцију назива, објашњавајући како је босански језик одавно предмет истраживања бројних научника: „Босански језик у 20. вијеку био је предмет истраживања не само бошњачких лингвиста већ и српских, хрватских и црногорских. Најзначајнији је истраживач босанскохерцеговачке језичке традиције, па и самог босанског језика, академик проф. др. Асим Песо, slavist свјетског рanga. Истраживању босанског језика значајан допринос дали су и слjedeћи научници и филозофи: slavisti Mustafa Ajanović, Ismet Smajlović, Jovan Vuković, Herta Kuna, Dževad Jahić, Miloš Okuka, Hanka Glibanović-Vajzović, Mevlida Karadža-Garić, Milan Šipka, Ahmet Kasumović, Senahid Halilović, Hasnija Muratagić-Tuna i dr., zatim arabista Srđan Janković, romanista Muhamed Nezirović i pjesnik Mak Dizdar, te književni historičari Muhsin Rizvić i Alija Isaković, као и аутори првих књига о бошњачкој нацији...“ (исто: 64) Дакле, поменути аутори су у 20. вијеку истраживали босански језик, а да то нису ни знали, а неки од њих се о тој врсти својатања не могу изјаснити јер више нису међу живима. Интересантно је да се у проучаваоце пријератног тзв. босанскохерцеговачког стандарда не убрајају лингвисти који су били носиоци или истраживачи на пројектима које је прије рата водио *Институт за језик* у Сарајеву. У подобне Србе аутори убрајају оне који нису напустили Сарајево са избијањем рата (тј. који су остали у Сарајеву

или су отишли раније из њега, убрајају и оне који нису били живи у вријеме рата, али не све, нема нпр. Ксеније Милошевић) или који се нису, у вријеме када су настајале ове граматике, изјашњавали о статусу језика (нпр. Милана Шипка и Милоша Окука), јер је и једно и друго инкримисано понашање у Сарајеву. Ваљда се зато не помињу нигдје нпр. Срето Танасић и Милош Ковачевић, први зато што је напустио Сарајево, а други зато што у својим радовима научно показује шта је лингвистика а шта политика у вези са језиком и његовим именом.

У књизи И. Чедића *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, која се такође налази у литератури појединих предмета на бошњачким универзитетима, а која је прилично „умјерена“ у насилном прибављању историјског статуса *босанском* језику, повезује се на необичан начин Вукова реформа и босански језик. Наиме аутор наводи да су се одједи реформе коју су провели Вук и илирци одразили и на језичку ситуацију у БиХ тако што је прихваћена реформа, под утицајем „beogradske i zagrebačke filološke škole“, јер таква школа „u то вријеме није постојала у Bosni i Hercegovini“ (Чедић 2001: 22), што је чудновато с обзиром на дугу историју босанског језика која баштинички традицију првих глагољичних и ћириличних писаних споменика, као што су *Хумачка плоча*, *Мирослављево јеванђеље*, *Повеља Кулина бана*, *Чајничко јеванђеље* (Јахић и други 2000: 44–45). Чедић каже: „Kod pisaca Вошњака често је мијешање утицаја ових двију норми. Нпр. у књижевном изразу Mehmed-bega Капетановића Лјубушак до појаве *Gramatike bosanskog jezika* (1890) претежу утицаји загребачке филолошке школе. Iза 1890. у његовим текстовима испоштована је вуковска норма која је карактеристика поменуте граматике. U ствари, у Bosni i Hercegovini је и тада постојао трећи књижевнојезички израз веома близак хрватском и српском са властитим специфичностима. За вријеме аустроугарске владавине овај израз је званично назван *bosanski jezik*. Radило се о називу којим је и раније у народу и код писача именован језик у Bosni i Hercegovini. Odlуком Земалјске владе назив *bosanski jezik* био је проглашен за службени, што је било на снази до 1890. Та власт ће већ 1907. из политичких разлога укинати тај назив“ (Чедић 2001: 22–23). Тако испада да је, таман када је усвојен код Бошњака у БиХ Вуков стандард, са *Gramatikom bosanskog jezika* из 1890. године, тај вуковски или српски језик назван *босанским*, али је и то аустроугарско политичко име за српски језик такође било кратког даха. У лутању да објасне историју босанског језика и аутори *Gramatike bosanskoga jezika za srednje škole* стижу до Вука (који се не може заобићи), оптужујући га да је језик Бошњака називао српским(!): „Vuk Karadžić је smatrao да су Вошњаци, као и сви народи шtokавског нарјечја, у ствари Срби, те stoga њихов језик такоде назива *sрpskim*“ (Јахић и други 2005: 55).

У хушкања на мржњу према Србима најексплицитнија је Јахићева, Халиловићева и Палићева *Gramatika*. На страницама уџбеника намијењеног масовној употреби много је таквих примјера у дијеловима који описују историју језик и његове дијалекте, од оних мимикрираних у некој описно-

пикантној причи о рату (примјер 1) до најотворенијих вријећања (примјер 2):

1) „Žargon ne mora biti samo govor neke specijalne skupine [...] već može biti i žargon u širem smislu (natprofesionalni, nadgeneracijski i sl.). To znači da može nastati i u nekim izuzetnim prilikama i vanrednim okolnostima. Takav je slučaj sa pojavom jednog posebnog žargona stanovništva Sarajeva, nastalog u vrijeme ratne blokade 1992–1995. godine. Taj specijalni sarajevski ratni žargon nastao je u teškim uvjetima života Sarajeva, u vrijeme zločina nad tim gradom i nad Bosnom i Hercegovinom. To je 'žargon' koji su po sili borbe za samoodržanje i opstanak upotrebljavale sve generacije i svi socijalni slojevi blokiranog Sarajeva. U to vrijeme pojavili su se neki do tad nepoznati pojmovi, predmeti koje je valjalo imenovati na odgovarajući način, do tad nepoznat ne samo u životu već i u samom bosanskom jeziku. Tako su npr. nastali sljedeći sarajevski ratni žargonizmi: *podrumaš* = pejor. onaj koji je rat većim dijelom proveo krijući se u podrumu; *linijaš* = supr. od *podrumaš* = borac, onaj koji se zbilja borio, koji je bio u rovu, na ratnom položaju, na liniji; *pancirka* = zgrada najisturenija granatiranju, koja štiti položaje branilaca; *maneken* = onaj koji se samo šepurio, koji nije ni omirisao baruta u ratu, koji se nije borio; *ikar* = mesna konzerva iz ratnih vojnih zaliha...“ (Јахић и други 2000: 67). При чему *икар* уопште није жаргонизам, већ назив конзервисаног месног производа из хуманитарне помоћи који су користили и становници „неокупираног“ Сарајева и исто тако са конзерве ишчитавали његов назив.

2) У поглављу *Dijalekti Bosanskog jezika 1992–1995*. аутори такође, врло дидактично просипају мржњу: „U toku rata 1992–1995. i agresije na Bosnu i Hercegovinu došlo je do velikih i tragičnih preseljavanja bošnjačkog (i ne samo bošnjačkog) stanovništva. To se desilo u rezultatu zločina koji je agresor izvršio nad Bosnom i Hercegovinom. U tom smislu vidno se izmijenila i slika rasporeda dijalekata bosanskoga jezika. Ta slika je sada raskomadana i na mnogim dijelovima terena više i ne liči na onu predratnu. Riječ je o pojavi *lingvocida* nad bošnjačkim narodom i njegovim jezikom (*lingvocid* = uništavanje, 'čišćenje' dijelova prostora teritorije nekog jezika, fizičkim uništavanjem ili preseljavanjem govornika tog jezika) [...] Najteže posljedice u tome lingvocidu pretrpjele su bh. čaršije, jer su mnoge od njih zbrisane sa jezičke karte. Tu se radi i o nekoj vrsti *urbolingvocida*, tj. uništavanja čitave jedne polovine (oko 35) tih čaršija, protjerivanjem ili likvidiranjem autohtonog bošnjačkog stanovništva u njima. Po tome stanovništvu te čaršije bile su prepoznatljive, a i sam bosanski jezik koji se u njima govorio. Primjer Srebrenice predstavlja unikatan primjer 'lingvističke Atlantide'. To je pojava masovnog fizičkog uništavanja, odnosno nestajanja govornika dijalekta i jezika kojem taj dijalekt pripada. Agresija na Bosnu i Hercegovinu ima svoje tragične i dalekosežne posljedice u vidu *lingvocida*, odnosno *urbolingvocida* nad bosanskim jezikom i njegovim dijalektima“ (исто: 43).

Коментар је сувишан, јер је лингвистика занијемила када је проговорила политика мржње према Србима која се учи из обавезног уџбеника за босански језик – и у средњој школи и на факултету.

4. Ставови студената о статусу српскога језика

Истраживање је – у овој фази нашег интересовања за статус српског језика на универзитетима у Босни и Херцеговини – проведено међу студентима Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву. Занимало нас је шта студенти нашег факултета мисле и/или знају о имену српског језика и његовој дистрибуцији у различитим етничко-конфесионалним друштвеним срединама БиХ. Сматрамо да би истраживањем овог типа требало обухватити и студенте бошњачких и хрватских факултета, јер би компарирање њихових ставова дало јаснију слику о томе шта млади мисле о језику и његовој важности за народ и његову културу, а посебно о томе како и колико се као припадници одређеног народа идентификују са именом језика. Комплексност таквог истраживања преобимна је за методолошки концепт овога рада, па се њиме нисмо ни бавили.

Узорак је сачињен од студената студијских програма Српски језик и књижевност, Педагогија и Географија. Анкетирано је 60 студената. У узорак нису били бирани појединци, него групе (што је карактеристика групног узорка – студенти четвртих година наведених студијских програма), а ни избор факултета није био случајан, него је прилагођен могућностима (што подразумијева тип пригодног узорка). Бирање узорка било је једнофазно, тј. сви чланови изабраних група узети су као узорак. За потребе истраживања, коришћена су два оригинално конструисана инструмента – *Анкетни упитник* и *Скала ставова о српском језику*, који су приказани у *Прилозима*.

Истраживање је дало интересантне резултате, који се огледају у одређеном степену збуњености студената, односно њихове недовољне информисаности о неким од значајних питања статуса српскога језика, као што су: како гласи име службеног језика у Уставу Републике Српске; да ли Срби, Хрвати, Бошњаци и Црногорци говоре истим језиком; да ли је оправдано да се језик Бошњака зове босанским или бошњачким, језик Хрвата хрватским а језик Црногораца црногорским те да ли је латиница писмо српског језика. Табела 1, која показује процентуалну заступљеност одговора на питања о статусу језика у оквиру тврдњи према петостепеној скали (*сасвим се слажем, углавном се слажем, неодлучан сам, углавном се не слажем, уопште се не слажем*), даје сликовиту представу о тим недоумицама. Тако су уједначени проценти у скали различитих нивоа сагласности студената са тврдњом „Познато ми је да је службени језик у Уставу Републике Српске одређен као језик српског, хрватског и бошњачког народа“ (сасвим се слажем 8%, углавном се слажем 10%, неодлучан сам 11%, углавном се не слажем 12%, уопште се не слажем 10%). Мали је проценат узорка сасвим сигуран (5%) да је латиница писмо српскога језика, док недоумице нема о томе да ли је ћирилица примарно писмо српског језика (сасвим се слажем 49%, углавном се слажем 3%, неодлучан сам 0%, углавном се не слажем 0%, уопште се не слажем 0%). Скоро су подударни проценти и у

односу на тврдњу „Пишем ћирилицом“ (сасвим се слажем 47%), гдје такође нема неодлучних ни оних који се не слажу са тим ставом. Свијест о томе да „Језик којим говоре Срби у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Хрватској зове се српски“ има у скали „сасвим се слажем“ 40% испитаника (углавном се слажем 6%, неодлучан сам 2%, углавном се не слажем 4%, уопште се не слажем 1%), што упућује – према нашој претпоставци – на извјесно колебање о томе да ли је језик Срба у другим државама српски. Студенти су у дилеми и у вези са тврдњом „Језик којим говоре Срби, Бошњаци, Хрвати и Црногорци јесте један језик“ (сасвим се слажем 25%, углавном се слажем 10%, неодлучан сам 3%, углавном се не слажем 5%, уопште се не слажем 9%), што упућује на то да им језичка ситуација у којој су се обрели није јасна, да ни у школи ни на факултету нису добили довољно информација о томе. Мали је проценат оних који су сасвим сагласни са тим да се језик Бошњака зове босански (5%) или бошњачки (4%), док је нешто већи степен потпуне сагласности са тврдњом да се језик Црногораца назива црногорски (сасвим се слажем 8%), односно језик Хрвата хрватски (сасвим се слажем 11%). Та разлика у процентима, иако мала, према нашем мишљењу може да упућује на одређену емпатију коју студенти српске националности традиционално имају према Црногорцима, те на степен навикнутости на хрватско име језика. Већина студената цијени Вуков допринос у реформи српског језика (сасвим се слажем 41%) и везује име језика за идентитет народа (сасвим се слажем 32%) и националне културе (сасвим се слажем 39%).

Табела 1: Фреквенције појединачних ајтема из скале ставова о српском језику

Тврдње	Сасвим се слажем	Углавном се слажем	Неодлучан сам	Углавном се не слажем	Уопште се не слажем
1. Познато ми је да је службени језик у Уставу Републике Српске одређен као језик српског, хрватског и бошњачког народа.	8%	10%	11%	12%	10%
2. Језик којим говоре Срби у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Хрватској зове се српски.	40%	6%	2%	4%	1%
3. Језик којим говоре Срби, Бошњаци, Хрвати и Црногорци јесте исти језик.	25%	10%	3%	5%	9%
4. Оправдано је да се језик којим говоре Бошњаци зове босански.	5%	5%	11%	10%	22%
5. Оправдано је да се језик којим говоре Бошњаци зове бошњачки.	4%	7%	14%	7%	21%
6. Оправдано је да се језик којим говоре Хрвати назива хрватски.	11%	16%	5%	9%	12%
7. Оправдано је да се језик којим говоре Црногорци назива црногорски.	8%	9%	3%	13%	20%
8. Име језика важно је за национални идентитет једног народа.	32%	11%	8%	0%	0%
9. Име језика важно је за културни идентитет једног народа.	39%	9%	4%	1%	0%
10. Познат ми је значај Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика.	41%	9%	1%	1%	0%
11. Познато ми је када и зашто се српски језик употребљавао под именом српско-хрватски/хрватскосрпски језик.	31%	13%	4%	4%	0%
12. Тирилица је примарно писмо српског језика.	49%	3%	0%	0%	0%
13. Латиница је писмо српског језика.	5%	15%	7%	4%	12%
14. Пишем ћирилицом.	47%	6%	0%	0%	0%
15. Пишем латиницом.	10%	13%	4%	7%	18%

Резултати до којих се дошло истраживањем постављеног циља показују да постоји корелација (табела 2) између просјечне оцјене студената на факултету и тврдње „Познато ми је када и зашто се српски језик употребљавао под именом српскохрватски/хрватскосрпски језик“, значајне на ни-

воу статистичке значајности од 0.01. Постоји корелација између просјечне оцјене студената на факултету и тврдње „Познат ми је значај Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика“, али на нивоу статистичке значајности од 0.05. И испитивање корелације између просјечне оцјене из српског језика у средњој школи и тврдње „Познато ми је када и зашто се српски језик употребљавао под именом српскохрватски/хрватско-српски језик“ показује да постоји корелација статистички значајна на нивоу 0.05. Резултати истраживања показују да не постоји статистички значајна корелација између просјечне оцјене из српског језика у средњој школи и тврдње „Познат ми је значај Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика“. Нижа корелација између просјечне оцјене из српског језика у средњој школи и тврдњи које се односе на знања о историји стандардизације српског језика упућује на закључак да се тим садржајима у програмима средње школе посвећује мало пажње.

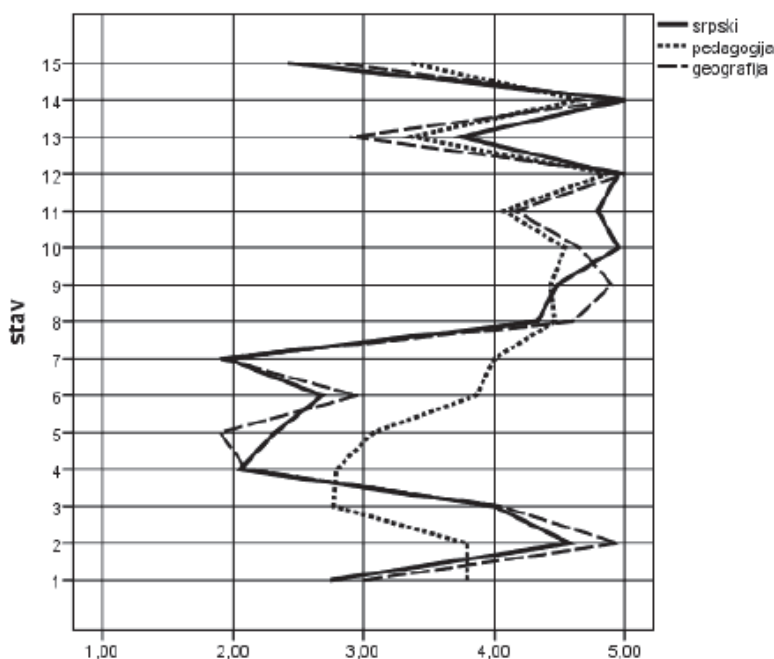
Табела 2: Корелације између успјеха студената на факултету и у средњој школи и њихових ставова о српском језику

Варијабле	Тврдња 11: Познато ми је када и зашто се српски језик употребљавао под именом српскохрватски/хрватско-српски језик	Тврдња 10: Познат ми је значај Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика
Просјек оцјена на факултету	422**	.329*
Просјечна оцјена из српског језика у средњој школи	.367*	.181

Напомена: ** Корелација је значајна на нивоу 0.01; * Корелација је значајна на нивоу 0.05.

У графикону који слиједи представљени су ставови студената с обзиром на групу којој припадају, тј. према студијским програмима. И ту се уочавају извјесне разлике између група, а огледају се у томе да су неке од тврдњи, посебно оне која подразумевају научене информације о статусу језика, познатије студентима Српског језика и књижевности, него студентима других студијских програма.

Графикон 1: Аритметичке средине ставова студената различитих студијских програма о статусу српског језика

Ставови студената Српског језика и Географије углавном се поклапају до девете тврдње. Разлике постоје у ставовима студената ова два студијска програма у вези са тврдњама 10, 11 (10 – „Познат ми је значај Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика“; 11 – „Познато ми је када и зашто се српски језик употребљавао под именом српскохрватски/хрватскосрпски језик“), а огледају се у томе да се студенти Српског језика и књижевности сасвим слажу са овим тврдњама, док студенти Географије имају више недоумица.

Ставови студената све три групе скоро су идентични када су у питању тврдње 12, 13, 14 и 15 (12 – „Ћирилица је примарно писмо српског језика“; 13 – „Латиница је писмо српског језика“; 14 – „Пишем ћирилицом“; 14 – „Пишем латиницом“). Одговори дати у табели 1 показује да је код свих испитаника изразито развијена свијест о ћирилици као примарном писму српског језика, као и да то писмо углавном употребљавају. Уједначени су и у несигурности да ли је латиница писмо које припада традицији српскога језика, иако одређени проценат пише и тим писмом (према резултатима истраживања узорка, датим у табели 1 у вези са употребом латинице, 10% испитаника сасвим је сагласно са употребом тог писма, 13% углавном се слаже, неодлучних је 4%, углавном се не слаже 7%, а уопште се не слаже 18%).

5. Закључак

Анализа статуса српског језика на универзитетима у Босни и Херцеговини изведена је на основу заступљености његовог имена у наставним плановима и програмима језичких предмета српских, хрватских и бошњачких филолошких и учитељских факултета, као и у релевантној литератури и уџбеницима који се програмима препоручују. Троименост језика двоврсно је заступљена на националним универзитетима БиХ – једноимено се назива српски језик на универзитетима Републике Српске, хрватски на Свеучилишту у Мостару, босански на Универзитету у Бихаћу, а троимено на универзитетима у федералном Сарајеву, Зеници и Тузли, при чему се у први план ставља назив босански, а додају хрватски и српски – у загради или без ње. Уочава се да је у литератури интерпретација садржаја у којима се инсистира на бошњачком језичком идентитету и његовом историјском континуитету утилитарно-идеолошки мотивисана. Мишљење младих о значају имена језика, о међузависности националног и културног идентитета и језика и писма представљено је на основу анкете проведене међу студентима Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву. Резултати истраживања показују уједначеност њихових ставова у вези са важношћу ћирилице, српског језика као језика Срба у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Хрватској, као и значаја Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика. Упућују и на степен њихове недовољне информисаности о неким значајним питањима у вези са статусом српскога језика, као што су питање латинице и разноврсна имена језика, при чему показују и колебање у вези са тврдњом да је језик којим говоре Срби, Хрвати, Бошњаци и Црногорци исти језик.

Литература

- Барић и други 1979: Е. Barić, М. Lončarević, Д. Malić, С. Pavešić, М. Peti, V. Zečević, М. Znika, *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Јахић 1999: Дž. Jahić, *Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora*, Sarajevo: Ljiljan.
- Јахић и други 2004: Дž. Jahić, С. Halilović i I. Palić, *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole*, Zenica: Dom štampe.
- Силић, Прањковић 2005: Ј. Silić, I. Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Муратагић-Туна 2005: Н. Muratagić-Tuna, *Bosanski, hrvatski, srpski aktuelni pravopisi (sličnosti i razlike)*, Sarajevo: Bosansko filološko društvo.
- Чедић 2001: I. Čedić, *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Sarajevo: Institutu za jezik.

Електронски извори

- <www.ff.unsa.ba>, 10. 1. 2013.
- <www.ipf.unbi.ba>, 10. 1. 2013.
- <www.ipf.unze.ba>, 10. 1. 2013.
- <www.ues.rs.ba>, 10. 1. 2013.
- <www.unibl.org>, 10. 1. 2013.

Прилози

1. Анкетни упитник

1. Анкетни упитник

Поштовани студенти, анкета који се налази пред вама направљена је да бисмо испитали статус српског језика на универзитетима у Босни и Херцеговини.

Ваши одговори служе искључиво у научне сврхе. Одговарајете заокруживањем броја испред одговора за који сте се определијели. Анкета је анонимна па се није потребно потписивати.

Хвала на сарадњи!

1. Пол: а) мушки б) женски
2. На којој сте години студија?
а) прва б) друга в) трећа г) четврта д) апсолвент
3. Који статус имате као студент?
а) финансиран из буџета б) самофинансирајући
4. Који је ваш просјек оцјена у току студирања?
а) од 6,00 до 7,00 б) од 7,01 до 8,00 в) од 8,01 до 9,00 г) од 9,01 до 10,00.
5. Која је ваша просјечна оцјена из српског језика у средњој школи?
а) 2 б) 3 в) 4 г) 5

2. Скала ставова студената о статусу српског језика

2. Скала ставова о статусу српског језика					
Пред вама се налази низ тврдњи о статусу српског језика. Ваш задатак је да изнесете степен слагања, односно неслагања са сваком тврдњом, тј. да обиљежите знаком X одговор за сваку тврдњу у одговарајућој колони. Овдје нема <i>тачних</i> и <i>нетачних</i> одговора, сви одговори су добри само ако су искрени, ако стварно одражавају оно што мислите.					
Тврдње	Сасвим се слажем	Углавном се слажем	Неодлучан сам	Углавном се не слажем	Уопште се не слажем
1. У Уставу Републике Српске службени назив за језик јесте језик српског, хрватског и бошњачког народа.					
2. Језик којим говоре Срби у Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Хрватској зове се српски.					
3. Језик којим говоре Срби, Бошњаци, Хрвати и Црногорци јесте исти језик.					
4. Оправдано је да се језик којим говоре Бошњаци зове босански.					
5. Оправдано је да се језик којим говоре Бошњаци зове бошњачки.					
6. Оправдано је да се језик којим говоре Хрвати назива хрватски.					
7. Оправдано је да се језик којим говоре Црногорци назива црногорски.					
8. Име језика важно је за национални идентитет једног народа.					
9. Име језика важно је за културни идентитет једног народа.					
10. Познат ми је значај Вуковог реформаторског рада за развој српског књижевног језика.					
11. Познато ми је када и зашто се српски употребљавао под именом српскохрватски/хрваткосрпски језик.					
12. Ћирилица је примарно писмо српског језика.					
13. Латиница је писмо српског језика.					
14. Пишем ћирилицом.					
15. Пишем латиницом.					

Milanka J. Babić
Biljana M. Sladoje-Bošnjak

STATUS OF SERBIAN LANGUAGE AT THE UNIVERSITIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The paper discusses the status of Serbian language at the universities in Bosnia and Herzegovina and presence of its name in the teaching curricula of the language subjects at Serbian, Croatian and Bosniac philological faculties and teacher training academies. It also discusses the relevant literature and textbooks recommended by the curricula. The opinion of young people on the name of the language and on the mutual dependence of national and cultural identity of the language and the script was analysed in the interview with the students of the University of East Sarajevo.